

મુખર્ષી સરકારે, ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય અને ગાયકવાડ સરકારે
કૃતિમાન લાયકેરી માટે મંજૂર કરેલું.

નીતિવાચનમાળા.

પુસ્તક ૨ જી.

કર્તા.
પ્રદ્યાલાલ મજલાલ પંડિત.

કિંમત ત્રણ આના.

૨૧૨૪૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
નંબર ની કોપીરાઈટ ૨૦૨૨
૧૧૨૪૩
સેપ્ટેમ્બર

આવૃત્તિ ૩ જી

પ્રત ૧૦૦૦

કે સી ૧૬૨૩

ફલ્ડર્ડ

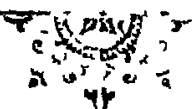
(સાત પદ નાન ગ્રંથાલય)

ગ્રામી પ્રમિદ ના

અધ્યાસાસ પ્રજાસાસ પડિન

ચુણ્ડા (ના નદીગાદ)

નુસત લીમડાચાખ ખાનગરનાડા ના ગ્રામી નવચુન નદી તળેલા
પરાગજી અ કુબાઈ ફેશામ ૧ ૧૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનક્રમાંક ૬૧૨૨૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ બાલિયનનામા

વિષય મંડલ : ૮૪૫૬. ૫૬૪

પ્રસ્તાવના.

નીનિવાસનમાળાનું આ બીજું પુસ્તક પહેલા પુસ્તક કરતા જુદા ધોરણ પર રચવામાં આવ્યું છે. પહેલું પુસ્તક બાળવર્ગ અને પહેલા ધોરણ માટે હોવાથી એની મુખ્ય મતલબ સાદી રમૂજ વાનો પુરી પાડવાની છે એ વાનોમાં નીનિનો વિચાર ગૌણ છે.

આ પુસ્તક બીજા ધોરણ માટે રચેલું છે તેથી આમાં નીતિનો વિચાર મુખ્ય છે. નીતિના મુખ્ય મુખ્ય મદ્યુષો લઈ તે ઉપર વાચનપાઠો આપ્યા છે. દરેક મદ્યુષુના જુદા જુદા સ્વરૂપો 'યાન'માં રાખી પાઠો લખેલા છે.

શિશુ નીનિનું શિક્ષણ આપતી વેળા વગમાત્રી યાત્રાને એકાદ વિષય લઈ પાઠની ગરજાત મરવી પડી જે મદ્યુષુ ઉપર નીતિપાઠ આપવા હોય તે મદ્યુષુ ઉપર કયલી આવડ, જે મદ્યુષુ ઉપર આવડા પડી એ મદ્યુષુને વગત દેખાતો, જે અગાજ માનના મદ્યુષુમાં આવી ગયા હાય તો, તેમને મુચ્છ દેખાતી માત્ર મમળ મરાવતુ પડી જેવા આ ન દેખાતો તે નહિને આવડતા હાય તે તે પૂછી લેવા ત્યાં પડી આ ચોપડીમાંના પાઠોની ગરજાત મરવી ચોપડીમાંના પાઠો વગમાં બાળકો પાસે વચાવવા નહિ, પણ શિક્ષકે રમિષ્ ગીતે તે મોઢેથી મઢી જવા ચોપડીમાંના પાઠો બાળક એમની મેળે વાચી દેખાતો મમળમાં રાખે એ દેખવા મેળ છે, પણ શિક્ષક એ મોઢે કમરવાનો લેમ તો નજર રાખવો.

પાઠ આપના નીનિનો શિક્ષક ન્યહ ગમ્મોમાં બાળકને કડી દેવો નહિ. પાઠ પુરો થયા પડી તેને અતે મઢેલા પ્રશ્ના અગર તેના જોવાજ બીજા પ્રશ્નો પૂછી, બાળકના મનમાં નીતિનો શિક્ષક દેખાવો. સમજા પ્રશ્નો પાઠમાંના નીતિના પ્રધાન તત્ત્વને પોષે એવા હોવા જોઈએ.

એકની એક વાતનો જુદે જુદે પ્રસંગે ઉપયોગ કરવાનું ચતુર શિક્ષક ચૂકશે નહિ. માત્ર એ કહેવાની શૈલીમાં મહત્ત્વ ફેરફાર કરી લેવો એટલે પહેલી વખત એ વાતમાં જે ગામન પ્રધાનપણે વર્ણવી દેાય તે ગામન બીજી વખત ગ્રામપણે વર્ણવી અને જોઈતી બાબતને પ્રાધાન્ય આપવું કેવળા વોરણના આળકો પામ એ નિમિષકરે લખાવવાથી તેમની લેખનશક્તિ પણ મધ્યગે.

આ પુસ્તકમાં વીવિધ નિયમ એક પછી એક મધ્યધર્મિક સ્થાનવા એ નિયમને લગતા મરમરી વાચનમાળામાં આવી ગમેલા પાઠોનો મધ્ય અવસ્થા જોડવો આપડામાં આવતી કવિતાઓ બાળકને ખામ મમતવની ફેરવી નરિતાઓમાં મે સરળતાની ખાતર મહત્ત્વ ફેરફાર કરવાની છૂટ થી ને નામ વગરની કવિતાઓ મારી બહેલી છ ને જ્ઞાણ છુ કે તે ને એ તેવી નથી—તેમાં ઘણા દોષા છ—જતા મે તે કામચલાઉ લખન કરી ક.

આ પુસ્તકની પેઠે આ વાચનમાળાના બીજા પુસ્તકો માટે પણ આ સૂચનાઓ વાનમાં ગણવી.

નરસહ. તા નડીઆદ ૧ ડાહ્યાલાલ ત્રગડાલ પડિત.
દેવનિયાળી ન ૧૯૭૫

બીજી આવૃત્તિ.

પુસ્તકની વધતી જતી માગણીને વાંચે કદ પણ ફેરફાર કર્યા સિવાય આ આવૃત્તિ ગુર્જર પ્રગતની સંવાગ મળુ મર છુ અધાડી. અષાઢ, ૧૯૭૭. કર્તા.

ત્રીજી આવૃત્તિ.

ઉચિત ફેરફાર આવતી આવૃત્તિપર મુલતવી રાખી આ ત્રીજી આવૃત્તિ કાઢવામાં આવી છે.
અધાડી. અષાઢ, ૧૯૭૯. કર્તા.

અનુક્રમણિકા.

પાઠ	વિષય	પૃષ્ઠ.	પાઠ	વિષય.	પૃષ્ઠ
૧	પાડવોની વાત	૧	૨૧	ફળ વેચનારો છોકરો	૨૦
૨	એક સરદારની વાત	૨	૨૨	ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું	૨૧
૩	ટામસ મૂરની વાત	૨	૨૩	લુચ્ચો વેપારી	૨૩
૪	રાજા રુદ્રસિંહની વાત	૩	૨૪	સત્ય વિષે (કવિતા.)	૨૪
૫	પોલાડના રાજાની વાત	૪	૨૫	મૂળરાજની દયા	૨૬
૬	હનિયસની વાત.	૪	૨૬	પખીઓનો માળો	૨૬
૭	બે સપુતભાઈઓની વાત	૫	૨૭	દયાળુ બાળક માંજિની.	૨૭
૮	રાજા અને પોપટ	૭	૨૮	રાજા અને ડોસી	૨૮
૯	જૂ અને માકડ.	૮	૨૯	ભરત રાજાની દયા	૩૦
૧૦	સોખતનું ફળ	૯	૩૦	બે પક્ષીઓની વાત	૩૨
૧૧	સારી સોખત	૯	૩૧	ભાઈઓ પર હેત.	૩૩
૧૨	સોખતવિષે (કવિતા)	૧૦	૩૨	સલાટના છોકરાની વાત	૩૩
૧૩	હુસેનખાનની ખિતી	૧૨	૩૩	બે ભાઈઓની વાત	૩૫
૧૪	મચ્છર ને મધમાખી	૧૨	૩૪	સિંહ અને ચાર બળદ	૩૭
૧૫	વેપારી છોકરો	૧૩	૩૫	પખીઓની સભા.	૩૮
૧૬	જાતમહેનત	૧૪	૩૬	સુદ અને ઉપસુદની વાત	૩૯
૧૭	રાજા અને કરોળીઓ	૧૫	૩૭	પૃથ્વીરાજ અને જયચંદ	૪૦
૧૮	મહેનત કરવા વિષે (કવિતા)	૧૬	૩૮	રાવણ અને જટાધુનું યુદ્ધ	૪૨
૧૯	ગોખલેની સાચવટ.	૧૮	૩૯	પાદશાહ અને સિપાઈ.	૪૩
૨૦	બે છોકરાની વાત.	૧૯	૪૦	મદારી અને વાદરો	૪૪

માબાપને માન આપવા વિષે.

માતપિતા ગુરુ વડીલને આપો અદકુ માન;
સૌ સદગુણુનુ મૂળ એ, નક્કી મનમાં જાણુ.

નીતિવાચનમાળા.

પુસ્તક ૨ જી.

પાઠ ૧. પાંડવોની વાત.

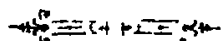
પહેલાના વખતમા પાંડવો અને કૌરવો વચ્ચે મોટું યુદ્ધ થયું હતું. તેમના વડીલ ભીષ્મ, દ્રોણ વગેરે કૌરવોના પક્ષમા હતા યુદ્ધ શરૂ થતા પહેલા પાંચે પાંડવો ભીષ્મની પાસે ગયા ને તેમને પ્રણામ કરી યુદ્ધ કરવાની રજા માગી. ભીષ્મે રજા આપી કહ્યું, તમારો જય થાઓ તમે મારી પાસે આવ્યા તેથી હું ઘણું ખુશી થયો છું જાઓ, નિર્ભય બની યુદ્ધ કરો પછી તોએ દ્રોણ ગુરૂને પગે લાગ્યા. ગુરૂએ તેમને આશિષ આપી. પછી તેમણે યુદ્ધ શરૂ કર્યું. એમા પાંડવો જીત્યા ને કૌરવોનો નાશ થયો.

-
- પ્રશ્ન પાંડવો ભીષ્મ પાસે કેમ ગયા ?
" ભીષ્મે તેમને શું કહ્યું ?
" ગુરૂએ તેમને આશિષ કેમ આપી ?
-

(૨)

પાઠ ૨. એક સરદારની વાત.

ઘણા જુના વખતમા રોમમા એક પ્રતાપી પુરુષ થઈ ગયો. એક વખત તે ધનુઓની મોટી સેનાને હરાવીને શહેરમા પાછો આવ્યો. એ બનાવથી રોમન લોકો ઘણા ખુશી થયા. પોતાના સરદારને માન આપવાને તેમણે મોટો મેળાવડો કર્યો, ને તે સરદારને રથમા બેસાડી આખા શહેરમાં ફેરવ્યો. તે વખતે રસ્તાની એક બાજુ પર તે સરદારના પિતા ખગે ચાલતા હતા. તેમને જોઈ પેલો સરદાર રથમાથી નીચે ઉતરી પડ્યો ને દોડતો દોડતો તેમની ખાસે જઈ ખગે લાગ્યો. પિતા એ હરખથી તેને છાતી સાથે હાળ્યો. પિતાના તગ્ધ તે સરદારનો આવો આદર જોઈ સઘળા લોકો તેના વખાણુ કરવા લાગ્યા.

પ્ર સરદાર રથમાથી નીચે કેમ ઉતરી પડ્યો ?

,, લોકોએ તેના વખાણુ કેમ કર્યા ?

પાઠ ૩. ટામસ મૂરની વાત.

વિલાયતના એક રાજા ખાસે ટામસ મૂર નામનો એક ડાહ્યા પ્રધાન હતો. તેના પિતા સાધારણ કામદાર હતા; પણ એ તે બુદ્ધિબળ અને સાચુ જોલવાની ટેવથી રાજાનો માની-

તો થઈ પડ્યો તે દરરોજ ગાડીમા બેસીને દરબારમા જતો. તેના જવાના રસ્તા પર તેના પિતાની કચેરી હતી દરબારમાં જતા ગાડી ઉભી રખાવી તે કચેરીમા જતો, ને પિતાને પગે લાગી પછી પોતાની ગાડીમા બેસી દરબારમા જતો
 પ્ર૦—ઠામમ મૂર તેના પિતા પાસે કેમ જતો ?

પાઠ ૪. રાજા રે દ્રસિંહની વાત.

આસામમા રૂદ્રસિંહ નામનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા થઈ ગયો તે ગાદીએ બેઠો તે પહેલા તેની માતા જયમતીને ત્યાના આગલા રાજાએ બહુ ઘાતકી રીતે મારી નાખી હતી રૂદ્રસિંહ જ્યારે ગાદીએ બેઠો ત્યારે તેણે પોતાની ભત્રી માતાની યાદગીરી કાયમ રાખવા માટે કરાવ કર્યો પોતાની માતાને જ્યાં મારી નાખી હતી, ત્યાં તેણે એક સુંદર સરોવર બંધાવી તેનું નામ જયસાગર પાડ્યું વળી તેની સામું જયદોલ નામનું એક મંદિર પણ બંધાવ્યું શિવમાગર જીલ્લામા હજી પણ આ બે સ્થળો હયાત છે

પ્ર૦—રાજાએ સરોવર મંદિર કેમ બંધાવ્યાં ?

પાઠ ૫. પોલાંડના રાજાની વાત.

પોલાંડમાં એથો બ્રોલસ્લાવ નામનો એક રાજા થઈ ગયો તે તેના પિતા ઉપર ઘણો પ્રેમ રાખતો. પિતાના મરણ પછી તેમની નાની છબી તે હંમેશાં પોતાના ગળામાં પહેરી રાખતો. દરરોજ સવારમાં છબીના દર્શન કરી તે પિતાના ઉપકારને મ ભારતો. રાજ્યનું અથવા ખાનગી કોઈ પણ કામ કરતા પહેલા તે પિતાની છબી ગળામાંથી કાઢી હાથમાં લેતો, ને કહેતો કે વહાલા પિતાજી, આપના નામને બદલે લાગે એવું એક પણ કામ હું કરી કરીશ નહિ.

પ્રશ્ન—રાજા તેના પિતાની છબી ગળામાં કેમ પહેરી રાખતો ?

,, કામ શરૂ કરતા પહેલા તે શું કહેતો ?

પાઠ ૬. ઇનિયસની રાત.

પહેલાના વખતમાં ટ્રોય નામનું એક મોટું નગર હતું તેમાં ઇનિયસ નામનો એક સરદાર રહેતો હતો. એક વખત એ નગર આગથી સળગી ઊઠ્યું તે વખતે એ નગરના માણસો પોતપોતાને વહાલી વસ્તુઓ લઈ નગર બહાર નીકળી નાઠા. કોઈ પૈસા લઈ નાસવા લાગ્યું, કોઈ લુગડાં-લત્તા લઈ દોડ્યું ને કોઈ છોકરાછેયાને સલાળવા રહ્યું. ઇનિયસને બધી વસ્તુઓ કરતા પોતાના પિતા વધારે

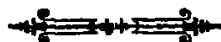
વહાલા લાગ્યા તે તેમને ખાધે બેસાડી બળતા નગરમાંથી
હોડતો હોડતો બહાર નીકળી ગયો. બહાર ઉભેલા સઘળા
માણસો એ જોઈ ઘણી નવાઈ પામ્યા.

પ્રશ્ન—ઈનિયસ તેના પિતાને લઈ કેમ નાહો ?

,, ખીજા માણસો શું લઈ નાહા ?

પાઠ ૭. બે સપુત ભાઈઓની વાત.

બે હજાર વરસ ઉપર વિસુવિઅસ નામનો બળતો
પહાડ ફાટ્યો હતો. તેમાંથી ધાતુઓ, પથરા વગેરેનો ઉનો
રસ નીકળતો હતો. તે વખતે તેની પાસેનું પોપિઆઈ
નામનું નગર એ રસથી નાશ પામ્યું હતું એ નગરમાં રહેતા
બે સપુત ભાઈઓ પોતાની બધી કીમતી અને વહાલી
વસ્તુઓને છોડી પોતાનાં માબાપને ખાધે ચઢાવીને ત્યાંથી
નાહા તેઓ જે રસ્તે થઈ નાહા, તે રસ્તાની આગળ પાછળનું
સઘળું બળી ગયું, પણ તે રસ્તો તો લીલોજ રહ્યો. પ્રભુની
કૃપાથીજ એમ બન્નું એમ સમજીને લોકો તે જગાને ભક્તિ-
માનનું મેદાન કહેવા લાગ્યા.

પ્રશ્ન સપુત ભાઈઓ માબાપને લઈને કેમ નાહા ?

,, એ જગાને લોકોએ ભક્તિમાનનું મેદાન કેમ કહ્યું ?

સોબત.

માણસ તેવુ નીપજે, જેને જ્યો સગ;
વસ બોળીએ રગમા, હીસે તેવો રગ.

દસપતરામ.

પાઠ ૮. રાજા અને પોપટ.

એક રાજા થોડે બેસીને વનમાં જતો હતો તેને જોઈને બીલનો એક પોપટ બોલી ઉઠ્યો, હે બીલો, ધાઓ દે ધાઓ આ રાજા જાય છે તેને લૂટી દો એ સાંભળી રાજાએ વિચાર્યું કે અહીં લુટારાની વસ્તી હશે તે થોડો ઢોડાવી આગળ ચાલ્યો ગયો તેની પાછળ બોલો ઢોડયા ખરા, પણ તે પકડાયો નહિ.

આગળ ચાલતા રાજા એક વનમાં જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં ઘણા ઋષિઓ રહેતા હતા તેમની પાસે એક પોપટ હતો રાજાને જોઈ તે બોલ્યો, હે ઋષિઓ, આ કેમ રાજા જાય છે, તેમને માન આપી આશ્રમમાં લાવો પોપટના વચન સાંભળી ઋષિઓ ત્યાં આવી પહોંચ્યા, અને રાજાને માન આપી આશ્રમમાં લઈ ગયા રાજાએ ત્યાં પેલા બીલોના પોપટની વાત કરી કહ્યું, આ પોપટની બોલીમાં આટલો તકાવત શાથી? એ સાંભળીને પોપટ બોલ્યો અમે જ ને એક માખાપના બચ્ચા છીએ તે બીલોની સોબતમાં રહે છે માટે એવું બોલતાં શીખ્યો, ને હું આ ઋષિઓની સોબતમાં રહું છું તેથી આવું બોલતા શીખ્યો રાજા મનમાં બોલ્યો, ખરેખર સોબત તેવી અસર

પ્ર० રાજાને જોઈ તે બે પોપટ શુ શુ બોલ્યા?

” તેમની બોલીમાં ફેર શાથી પડ્યો ?

પાઠ ૯. જૂ અને માકડ.

એક રાજાને ત્યાં મુઠ્ઠર પલગ હતો. તેના ઉપર ચાદર પાથરેલી હતી એ ચાદરની સાધમા એક જૂ ભરાઈ રહી હતી, તે હમેશા રાજાનું મીઠું લોહી ચૂમી આનંદ કરતી, એક વખત એક માકડ ફરતો ફરતો ત્યાં જઈ, ચઢ્યો તેને જોઈ જૂ બોલી, માકડભાઈ, તમે અહીં કેમ આવ્યા છો ? કોઈ જાણે નહિ તેમ ચાલ્યા જાઓ માકડ કરગરીને બોલ્યો, બેન હું તમારી ભાઈબધી કરવા આવ્યો છું મને તમારી સાથે રહેવા દો જૂએ તેને ત્યાં રહેવા દીધો ને તેની ભાઈબધી કરી

બીજે દિવસે બપોરે રાજા આવીને એ પલગ પર સૂતો પેલા માકડે તરત રાજાને શરીરે ચટકો દીધો પછી ઝટ લઈને તે પાયાની સાધમા ભરાઈ ગયો. રાજાએ નોકરને બોલાવી કહ્યું, આ ચાદરમા કોઈ શું છે તેની તપાસ કર તપાસ કરતા પેલી જૂ પકડાઈ ગઈ, ચાકરે તેને મારી નાખી. મરતી વખતે તેને વિચાર થયો કે જો મેં લુચ્ચા માકડની ભાઈબધી કરી નહોત, તો મારે આમ કમોતે મરવું પડત નહિ.

પ્રશ્ન માકડે જૂને શું કહ્યું ?

„ ચાકરે જૂને કેમ મારી નાખી ?

, મરતી વખતે જૂને શું વિચાર થયો ?

પાઠ ૧૦. સોબતનું ફળ.

છત્રપતિ શિવાજી મહારાજની પછી તેમનો પુત્ર સલાજી સતારાની ગાદી પર બેઠો. શરૂઆતમાં તો તે સારી રીતે સજ્જારભાર ચલાવતો હતો, પણ પાછળથી તે કલુસા નામના એક નીચ માણસની સોબતમાં પડ્યો. કલુસા જાતે આળસુ ને વ્યસની હતો તેથી સલાજી પણ તેના જેવો નીવડ્યો. રાજ્યના કોઈ કામ પર તે લક્ષ આપતો નહિ આખો દિવસ નીંથો કરી ગમે ત્યાં અથડાતો. એક વખતે એ બે બે જણ નીશામાં ચકચુર થઈ એક વાડીમાં પડ્યા હતા તે વખતે દિલ્હીના પાદશાહના એક સરદારે આવી સલાજીને પકડી લીધો. એ સરદારે સલાજીને પાદશાહની હજુરમાં મોકલી દીધો. પાદશાહે તેને મુસલમાન થવા કહ્યું, પણ તે ધર્મ ભ્રષ્ટ ન થયો, તેથી તેણે તેને બહુ ઘાતકી રીતે મારી નખાવ્યો,

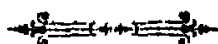
પ્રશ્ન સલાજી કોની સોબતમાં રહેતો ?

,, તેનું મોત શી રીતે થયું ?

પાઠ ૧૧. સારી સોબત.

કવિ દયારામના એક શિષ્યનું નામ રણછોડ હતું. એ રણછોડ ચૌહ પંદર વરસની ઉંમરનો થયો ત્યાં સુધી નઠારા માણસોની સોબતમાં રહેતો, ને આખો દિવસ ગાવા

બજાવવામા અથવા ફકકડ થઇને ફરવામા કાઢતો એક દિવસ તે એક માણસ માથે કવિ પાસે જઈ ચઢયો. સાથેના માણસે રણછોડને કવિ સાથે ઓળખાણ કરાવ્યું. રણછોડ ત્યાર પછી કવિનો સમાગમ વધારતો ગયો. કવિની સોબતથી ધીમે ધીમે તે સુધર્યો ને આખરે તેમનો માનીતો શિષ્ય થઈ પડયો.

પ્ર० રણછોડ પહેલાં કેવો હતો ?
,, તે કેવી રીતે સુધર્યો ?

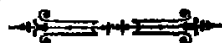
પાઠ ૧૨, સોબત વિષે.

દોહરા

સજ્જનની સોબત થકી, મળશે સુખ અપાર;	
દુર્જનની સોબત થકી, નકડી જન પસ્તાય.	૧
ઝેર તણી સોબત થકી, પય ઝેરી બની બાય	
પણ સાકર સગે બળે, આપે સ્વાદ અપાર,	૨
એ રીતે દુર્જન તણો, સગી બહુ નિંદાય;	
સજ્જનનો સગી સદા, સૌ જનમાં વખણાય	૩
ચોર તણી સોબત થકી, શા' પણ ચોર ગણાય,	
બુઠાને સગે ફરે, જન બુઠો કહેવાય	૪
માટે બાળક મિત્ર તુ, મનમા કરી વિચાર,	
સારી સોબતમાં રહે, સુખ મળશે નિરધાર.	૫

પાઠ ૧૩. હુસેનખાંની ખિન્ની.

હુસેનખાં એક દિવસ પરગામ જતો હતો. રસ્તામાં તે એક રાયણના ઝાડ નીચે આરામ લેવા સુતો ઝાડ ઉપરથી બે ચાર રાયણો તેના મોં આગળ પડી મીઝાંને એ ખાવાનું મન થયું ખરું. પણ હાથ લાગો ક્યાં વિના શી રીતે ખવાય? એવામાં ત્યાં થઈને એક ઉંટવાળો જતો હતો. હુસેનખાએ તેને કહ્યું અબે ઉંટવાલો, જરા નીચે ઉતરકે મેરે સુ મે એ ખિન્ની ડાલ તો સહી મીઝાનુ આવુ આળસ બેઈ ઉંટવાળો મોઢે હાથ દઈ ખૂબ હસ્યો તેણે કહ્યું મીઝા સાહેબ, ઉંટ ઉપરથી હું તો કંઈ નીચે ઉતરતો નથી. હુસેનખાં બોલ્યો, તું તો બડા એઢી દેખાતા છે. ઉંટવાળો જરા હસીને બોલ્યો એઢી તે હું કે તું ?

પ્રશ્ન હુસેનખાએ ઉંટવાળાને શું કહ્યું ?

„ ઉંટવાળો કેમ હસ્યો ?

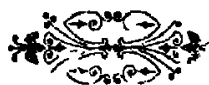
પાઠ ૧૪. મચ્છર ને મધમાખી.

એક મચ્છર હતો, તે બહુ આળસુ હતો. આખો દિવસ તે જરા પણ મહેનત કરતો નહિ, ને આમ તેમ ક્યાં કરતો. એક દિવસ તે બહુ બૂખ્યો થયો. તેની પાસે

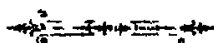

ઉદ્યોગ.

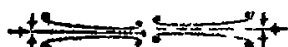
ઉદ્યોગી જન વિશ્વમાં, સૌથી શ્રેષ્ઠ ગણાય;
સુખસપત તેને મળે, ઈશ્વર થાય સહાય.

કાઈ ખાવાનું હતું નહિ, અને મહેનત કરવી તો તેને
ગમતીજ નહિ આખરે બુખથી ન રહેવાયુ ત્યારે તે એક
મધમાખી પાસે જઈ બોલ્યો, માખી બેન, હું ઘણું બુખ્યો
છું, માટે મહેનતાની કરોને મને જરા મધ ન આપો ? માખી
બોલી, મચ્છરભાઈ, તું જરાએ મહેનત કરતો નથી, અને
મહેનત કરી અમે જે કાંઈ મેળવ્યું છે તેમા ભાગ પડાવવા
આવ્યો છે. તારા જેવા આળસુને મધ આપવું એ ઠીક નહિ,
માટે જા, મહેનત કરી તારે બોધતો ખોરાક મેળવ એ
આલસીને મચ્છર શરમાઈને ત્યાથી ચાલ્યો ગયો.

પ્રશ્ન મચ્છરે માખીને શું કહ્યું ?
,, માખીએ શો જવાબ દીધો ?
,, મચ્છર કેમ શરમાયો ?

પાઠ ૧૫ વેપારી છોકરો.

ઈ સ ૧૮૬૫મા બંગાળામા દુરબળ પડ્યો હતો.
તે વખતે બિદાસાગર પાસે આવી કેઈ વિપારી છોકરે
એક પેસા માગ્યો. વિદાસાગરે તેને કહ્યું, હું તને ચાર
પૈસા આપુ તો તું શું કરીશ ? છોકરે કહ્યું, સાહેબ, બે
પૈસાનું ખાવાનું લાવીશ ને બે પૈસા મારી માને આપીશ.

વિદ્યાસાગરે કહ્યું, હું તને બે આના આપુ તો ? છોકરે કહ્યું, એક આનાના ચોખા લાવી હું ને મારી મા ખાઈશુ, ને બાકીનો આનો રાખી મૂકીશુ. વિદ્યાસાગરે ફરી કહ્યું, હું તને ચાર આના આપુ તો ? છોકરે કહ્યું, બે આનાના ચોખા લાવીશ. ને બે આનાની ફરીઓ લાવી તેના વેપાર કરીશ. વિદ્યાસાગરે ખુશી થઈ તરત તેને એક રૂપીઓ આપ્યો. છોકરો તે લઈ ઘેર ગયો. બે વરસ પછી વિદ્યાસાગર એજ શહેરમાં ફરી ગયા, ત્યારે તેમણે પેલા છોકરાને વેપારી થઈને જોયો.

— — — — —

પ્રશ્ન વિદ્યાસાગરે છોકરાને એક રૂપીઓ કેમ આપ્યો ?
,, છોકરે રૂપીઆનાં શા ઉપયોગ કર્યો ?

— — — — —

પાઠ ૧૬ જાતમહેનત.

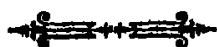
એક દિવસ રાજમહેલમાં કેટલીક સ્ત્રીઓ ભેગી થઈ વાતો કરતી હતી તેમાં આપણા મહારાણી મેરી પણ હતાં. વાતોમાં ઘણો વખત ગયો, છતાં તેનો પાર ન આવ્યો. એ જોઈ મહારાણી મેરી એકદમ બોલી ઊઠ્યા, ઉભા રહો, હું મોજ ગુથવાના અધુરા છે તે લઈ આવું આપણે વાતો કરીશું ને સાથે મોજ ગુથવાનું કામ પણ થશે. આમ કહી તે પોતાના ઓરડામાં ગયા ને મોજ લઈ

આવ્યાં. બીજી સ્ત્રીઓ સાથે તે વાતો કરતાં ગયાં ને મોબાં
ગૂંથતાં ગયાં વાતો પુરી થઇ તેટલામા મોબા પશુ ગૂંથાઇ
રહ્યાં. આવી રીતે જાતે મહેનત કરીને તે કપડાં તૈયાર
કરી ગરીબ માણસોને ઢાનમાં અપી દે છે

પ્રશ્ન વાતો કરતાં મહારાણી શું બોલ્યાં ?

,, વાતો કરતાં તેમણે શું કામ કર્યું ?

પાઠ ૧૭. રાજા અને કરોળીઓ.

સ્કોટલાંડમાં રોબર્ટ બ્રૂસ નામનો એક રાજા થઇ ગયો.
ઇંગ્લાંડના રાજાએ એક વખત તેનો દેશ જીતી લીધો હતો.
રોબર્ટ બ્રૂસે તે પાછો મેળવવાને ઘણી મહેનત કરી, પણ
તેમાં તે ફાળ્યો નહિ. એક દિવસ તે નિરાશ થઇને બેઠો
હતો, તેવામાં તેની નજર એક કરોળીઆ ઉપર પડી. એ
કરોળીઆ તાતજા વડે ત્રીચેથી છાપરા ઉપર ચઢવા મહેનત
કરતો હતો. પાંચ વખત તેણે મહેનત કરે, પણ તે ઉપર
ચઢી શક્યો નહિ. તેમ છતાં હિમત રાખી તે છઠ્ઠી વખત
ઉપર ચઢવાને તૈયાર થયો. આ વખતે તે સહીસલામત
ઉપર ચઢી ગયો. રાજાએ આ દાખલો લઇ પોતાનો દેશ

સ્વતંત્ર કરવા મહેનત કરવા માંડી લાંબી મુદત સુધી શત્રુ સાથે
લડી, આખરે તેણે પોતાનો દેશ સ્વતંત્ર કીધો. કરોળીઆનો
દાખલો લઈ રાજાએ પોતાનો દેશ સ્વતંત્ર કીધો, તેથી ત્યાંના
લોકો આજે પણ બનતા સુધી કરોળીઆને મારતા નથી.

પ્રશ્ન. કરોળીઆ કેવી રીતે છાપરા ઉપર ચઢી શક્યો ?

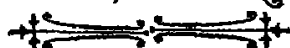
“ રાજાએ એ ઉપરથી શી શિખામણ લીધી ?

“ તેણે પોતાનો દેશ શી રીતે સ્વતંત્ર કીધો ?

પાઠ ૧૮. મહેનત કરવા વિષે.

દોહરા.

મોટાં મોટા કામ પણ, સૌ મેનતથી થાય,	
આજસ કરી બેસી રહે, એકે કામ ન થાય.	૧
આજસથી જનદેહ તો, લોહા પેર કટાય,	
ધન દોલત પણ તે થકી, અદકા આધા બાય	૨
એકુલ મેનત બે કરે, પાકે તેથી ધાન,	
માજક મેનતથી ભણે, થાયે પડિત બાણ.	૩
પેટ ભરે મેનત કરી, પશુ પંખી હમેશ,	
માખી મેનતથી કરે, મધપુડો બહુ બેશ	૪
બે જન મેનત ના કરે, બેસી રહે ઘરમાંય.	
હુબ પામે, નિર્ધન બને, આખર બહુ પસ્તાય.	૫

સત્ય.

દાન સમાન સુપુણ્ય નહિ, લજ્જન સમોનહિ જાપ;
સત્ય સમાન સુધર્મ નહિ, જૂઠું સંતું નહિ પાપ.

હલપતસમ.

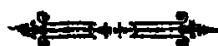

(૧૮)

પાઠ ૧૯. ગોખલેની સાચવટ.

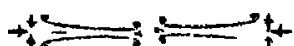
ગોખાળ કૃષ્ણ ગોખલેનું નામ તે તમે સઘળાએ સાંભળ્યું હશે આપણા દેશમાં હમણાજ એ મહાપુરુષ થઈ ગયા છે તેમના બાળપણની એક જાણવા જેવી વાત છે, તે તમને કહું છું.

ગોખલે જ્યારે ત્રીજી ધોરણ લખતા હતા, ત્યારે એક દિવસ તેમના શિક્ષકે વર્ગના બધા છોકરાને ઘેરથી દાખલા ગણી લાવવાને આજ્ઞા હતા. એ દાખલા માત્ર ગોખલે એકલાજ ગણી ગયા શિક્ષકે ગોખલેને વર્ગમાં પહેલો નંબર આપ્યો, અને સૌના સાંભળતા તેમના વખાણ કર્યા પોતાના વખાણ સાંભળી ગોખલે ડુસકાં ભરી રોવા લાગ્યા શિક્ષકે તેમને પ્રેમથી પૂછ્યું, બાઈ તું કેમ રડે છે? ગોખલેએ કહ્યું, સાહેબ હું સાચું બોલીશ મારે પહેલો નંબર જોઈતો નથી. આ દાખલા મેં મારી મેળે ગણેલા નથી, પણ બીજા પાસે ગણાવેલા છે. મારા આ ગુનો માફ કરો હવે પછી કદી હું આવું કામ નહિ કરૂં આમ બોલી તે પોતાના અસલ નંબરે જઈ બેઠા.

(૧૯)

પ્રશ્ન શિક્ષકે ગોખલેને પહેલો નખર કેમ આપ્યો ?
 „ તે સાથી રડવા લાગ્યા ?
 „ તેમણે શિક્ષકને શુ કહ્યું ?

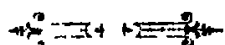
પાઠ ૨૦. મિ છોકરાની વાત.

ચારલી અને હીમ નામના બે છોકરા એક દિવસ એક બગીચા આગળ થઈને જતા હતા એ બગીચામાં ગુલાબના સુંદર ફૂલ ખોલ્યા હતા એ બે બેચે ચારલી ખોલ્યો, બે, આ સુંદર ફૂલ કેવા ખીલ્યા છે ! મારી નાની બેનને એ મળે તો તે ઘણી ખુશી થાય. હીમે કહ્યું, ત્યારે હાથ લાગ્યો કરી આ વાડ ઉપરથી તોડી લે અહી કોણ બંધુનાર છે ? ચારલીએ કહ્યું, આપણાથી છાનામાના ન લેવાય. તુ અહી ઉભો રહે હું અંદર જઈ થોડા ફૂલ માગી લાવું છું આમ કહી તે બગીચામાં ગયો. તેના ગયા પછી હીમે હાથ ઉઘો કરી ફૂલનું એક કુમળું તોડી લીધું અંદર માળી કામ કરતો હતો તેણે એ ઠીકું બહાર આવી તેણે હીમને પકડી સજા કરી

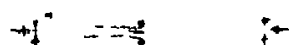
ચારલીએ અંદર જઈ બગીચાના માલીક પાસે ફૂલ

(૨૦)

માઝ્યા માલીકે કહ્યું, નાઈ, મેં તમારી બનેની વાત
સાંભળી છે ચાર ન કરતા તુ મારી પામે ફૂલ માગવા
આવ્યો, તેથી હું ઘણો ખુશી થયો છું જા, તારે જોઈએ
તેટલા ફૂલ તોડી લે-

પ્રશ્ન ફૂલ જોઈ ચારલીએ શું કહ્યું ?
, હીએ તેને શું કહ્યું ?
,, બને જણું શી રીતે ફૂલ લીધા ?
હીએને માળીએ કેમ મળ કચી ?

પાઠ ૨૧. ફળ વેચનારો. છોકરો.

એક ફળ વેચનારા કાઢીઆએ પોતાની દુકાને એક
ગરીબ છોકરાને નોકર રાખ્યો હતો એ છોકરો માખાપ
વગરનો હતો તેને રહેવાને ઘરખાર પણ ન હતું તે વીશી-
મા જમતો ને દિવસે નોકરી કરી રાતે દુકાનના ઓટલા
પર સૂઈ રહેતો એક દિવસ એક માણસે તેની દુકાનેથી
બે આનાના ફળ વેચાતા લીધા ભૂલથી તે માણસે બેઆની-
ને બદલે પાવલી આપી ચાલવા માડયું. પાવલી જોઈ

પેલે છોકરે ખૂબ પાડી કહ્યું, ઉભા રહો શેઠ, તમે જે આના વધારે આપ્યા છે તે લેતા જાઓ. આમ કહી તેણે પેલા માણસને જે આના પાછા આપ્યા. પેલા માણસે જાણ્યું કે આ છોકરો પ્રમાણિક છે. એ પછી દરરોજ તે એજ દુકાનેથી ફળ લેતો. આ વાત ધીમે ધીમે આખા બજારમાં ફેલાઈ, તેથી એ છોકરાની સાથે વધી આગળ જતાં તે એક મોટો વેપારી થયો.

પ્રશ્ન. છોકરાએ ઘરાકને જે આના પાછા કેમ આપ્યા ?
 ,, તેની માથ સાથી વધી ?

પાઠ ૨૨. ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું.

બૂકર ટી. વોશિંગ્ટન નામે એક ગરીબ છોકરો હતો. નાનપણમાં એક શાળામાં ભણતો હતો. ત્યાં તે દિવસે ભણતો ને રાતે શાળાનું મકાન સાચવવાનું કામ કરતો એ કામ બહલ તેને ખાવાનું મળતું પહેલે વરસે તેને એ શાળાનું ફી બહલ સોળ ડોલરનું હેવું થયું. એ હેવું પતાવવા

* અમેરિકામાં ચાલતું નાણું એક ડોલરની કિંમત આપણા ત્રણ રૂપિયા જે આના જેટલી છે

(૨૨)

માટે તેણે રબના દિવસોમા નોકરી ખોળવા માડી પણ મળી નહિ. આખરે તે પોતાના ગુજરાન માટે એક દુકાનમા નોકર રહ્યો. એક દિવસ તેને મેજ નીચેથી દસ ડોલરની નોટ જડી. પ્રથમ તો એ નોટ રાખી લેવાનો તેણે વિચાર કર્યો, પણ થોડી વાર પછી એ વિચાર દબાવી દઇ તેણે એ નોટ પોતાના શેઠને પાછી આપી દીધી.

શાળા ઉઘડી એટલે તે ખાલી હાથે પાછો ત્યા ગયો. શાળાના અધિકારીને તેણે પોતાની બધી હકીકત કહી સંભળાવી એ સાંભળી તેણે કહ્યું, હું તને ખુશીથી શાળામાં દાખલ કરૂં છું જ્યારે તને મળે ત્યારે તું દેવું પતાવજે મને તારો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે.

પ્રશ્ન બંકર ટી. વોશિંગ્ટને શેઠને નોટ કેમ આપી દીધી ?
પ્રશ્ન શાળાના અધિકારીએ તેને ફી લીધા વગર કેમ દાખલ કર્યો

(૨૧)

પાઠ ૨૩. લુચ્ચો વેપારી.

તલકચંદ કરોને એક વેપારી હતો. તેને હીરા-ચંદ કરીને એક લત્રીને હતો એક દિવસ હીરાચંદને દુકાને બેસાડી તલકચંદ કંઈ કામ માટે ઘેર ગયો એટલા-માં દુકાને એક ઢેડ ધી લેવા આવ્યો. હીરાચંદે ત્રાજવા લઈ ધી જોખવા માંડ્યું. એવામાં તલકચંદ ત્યાં આવી પહોંચ્યો, હીરાચંદને ધી જોખતો જોઈ તે બોલ્યો તને જોખતા નહિ ફાવે લાવ મારી પાસે, હું જોખી આવું આમ કહી તેને પાચ શેરને બદલે પોણાપાચશેર ધી જોખી આપ્યું. લોણા હીલનો પેલો ઢેડ તો ધી લઈ ચાલતો થયો રાત પડી એટલે તલકચંદ મનમાં રાજી થતો થતો ઘેર વાળુ કરવા ગયો. એવામાં તેની દુકાને એકદમ આગ લાગી, ને આખી દુકાન બળી ગઈ પાપથી મેળવેલી મિલકતનો આમ થોડી વારમાં નાશ થયેલો જોઈ તલકચંદ ખુબ રડ્યો, પણ તેથી કંઈ વળ્યું નહિ.

મં. તલકચંદે શી લુચ્ચાઈ કરી ?

„લુચ્ચાઈનું ફળ કેવું મળ્યું ?

(૨૪)

પાઠ ૨૪. સત્ય વિષે.

દોહરા.

સત્ય સદાએ બોલવું, જુઠું રૂઠું ઇશ;
સત્યે તો વહેવાર છે, સત્ય કદી ન છાડીશ. ૧
જુઠી સાક્ષી જે પુરે, જુઠું બોલે જેહ,
જુઠી વાત ચલાવતો પાપી હીણો તેહ ૨
જુઠા વચનો ઉપરે, રાખ નહિ વિશ્વાસ,
કરીશ કામ તારૂં કહી, કરતો નહિ નિરાશ
લવે કંઈ ને કરે કંઈ, તેજે બોલે સાચ,
લોક ન માને તેહને તે તો નરસો કાચ. ૪
કરે ધાત વિશ્વાસનો, કરે વચનનો ભગ,
પાપી તેસમ નહિ બીજો, બગડયો જ્યાં મનરગ ૫

નમઃશકર.

દયા.

રાખી દયાને ઉર વિષે, કરો લોક ઉપકાર;
ઉત્તમ કારણ એજ છે, સર્વ ધર્મનો સાર.

હલપતરામ.

પાઠ ૨૫. મૂળરાજની દયા.

ગુજરાતના રાજા લીમદેવને મૂળરાજ કરીને એક દુવર હતો. નાનપણમાં તે એક વખત રાજ્યમાં ફરવા નીકળ્યો હતો. ફરતો ફરતો તે એક ગામડામાં જઈ અહ્યો ત્યાંના મુખીએ ચોરામાં ફેટલાક ખેડુતોને અગુઠા પકડાવેલા હતા. તપાસ કરતા મૂળરાજને જણાયું, કે આ સાલ વરસાદ નહિ વરસવાથી લોકો સરકારધારે બરાબર ભરી શક્યા નથી. આ ખેડુતો પાસેથી જોરબુલમથી પૈસા લેવા માટે મુખીએ તેમને આવી સજા કરીછે. આ જોઈ મૂળરાજને દયા આવી તેણે પેલા ખેડુતોનું મહેસુલ માફ કર્યું, ને તેમને રજા આપી.

પ્રશ્ન ખેડુતોને અગુઠા કેમ પકડાવ્યા હતા ?

” મૂળરાજે તેમને કેમ છોડી મૂક્યા ?

પાઠ ૨૬. પંખીઓના માળો.

હઝરત મહમદ નામના એક ધર્મશુરુ થઈ ગયા છે. એક વખત એમની પાસે એક માણસ લુગડાના કંકડામાં

(૨૬)

પંખીઓનો માળો લપેટીને લાંબો માળામા પંખીનાં નાનાં
બચ્ચાને ચીં ચીં અવાજ કરતા સાલળી હઝરત મહમદ
સાહેબને દયા આવી તેમણે લુગડાના કકડામાંથી માળો
બહાર કઢાવ્યો એટલામા એ બચ્ચાની મા પણ ઉડતી
ઉડતી ત્યાં આવી પહોચી, ને માળા પાસે વીલે મોઢે બેઠી.
આ બેઠ હઝરત મહમદ સાહેબે પેલા માણસને કહ્યું,
ભાઈ, આપણે બધા પ્રાણીઓ ઉપર દયા રાખવી બેઠએ.
હા, તું આ માળો જ્યાં હતો ત્યાં પાછો મૂકી આવ. પેલા
માણસે તરત એ માળો ગાડ ઉપર પાછો મૂકી દીધો.

પ્રશ્ન. હઝરત મહમદ સાહેબ પાસે પેલા માણસ શું
લાંબો હતો ?

,, મહમદ સાહેબે તેને શું કહ્યું ?

પાઠ ૨૭. દયાળુ બાળક માઝિની.

માઝિની નામનો એક મોટો માણસ થઈ ગયો. એ
જ્યારે નાનો હતો ત્યારે એક દિવસ તેની મા સાથે
મંદિરમાં જતો હતો. રસ્તામા તેણે એક ઘરડા અપંગ

(૨૮)

ભિખારીને જોયો તેને જોઈ માઝિનીને ઘણી દયા આવી.
તેણે પોતાની માને કહ્યું, મા, તારી પાસે કાઈ હોય તો
આ ભિચારા ભિખારીને આપ. જોને! આ કેટલું બધું
દુઃખ વેઠે છે! નાના બાળકની આવી દયા જોઈ પેલા
ભિખારીને ઘણી નવાઈ લાગી પ્રેમને લીધે તેની આખોમાં
ઝળઝળીઆ આવ્યાં તે જોલ્યો, આ છેકરો આગળ જતાં
એક મહાપુરૂષ નીવડે એમ મને લાગે છે એ ભિખારીનું
આ કહેવું આગળ જતાં ખરું પડ્યું

પ્રશ્ન ભિખારીને જોઈ માઝિનીએ તેની માને શું કહ્યું ?
,, ભિખારીની આખમા ઝળઝળીઆ કેમ આવ્યા ?
,, તેણે માઝિની વિષે શું કહ્યું ?

પાઠ ૨૮ રાજા અને ડોસી.

એક વખત મહારાજા સાતમા એડવર્ડ ગાડીમાં
જેસીને ફરવા ગયા હતા અસુર થવાને લીધે તેમની
ગાડી ઝડપથી શહેર તરફ પાછી આવતી હતી તે વખતે
રસ્તામાં એક ડોસી ધીમે ધીમે ચાલતી હતી તેના માથા
પરનો જોજો જોઈ રાજાને તેની દયા આવી તેમણે ગાડી

ઉભી રખાવી કહ્યું, માજી, આવો, આ ગાડીમા બેસી જાઓ ડોસી તેમનો ઉપકાર માની ગાડીમા બેઠી રાજાએ પૂછ્યું, આ ટોપડીમા શું છે ? ડોસીએ કહ્યું, એમાં શાક છે તેનો ભાગ એછો કરવાના વિચારથી રાજાએ એ શાક ખરીદી લેવાની ઇચ્છા જણાવી ડોસીએ કહ્યું, તમે એનું શું આપશો ? રાજાએ કહ્યું મારા માતૃશ્રીની છળી ડોસીએ જાણ્યું કે આ તો મારી મશ્કરી કરે છે, તેથી તે કંઈ બોલી નહિ શહેરમા પહોંચ્યા પછી રાજાએ ડોસી પાસેથી શાક લીધું, ને તેના હાથમા એક ગીની મૂકી કહ્યું, હો, આ મારા માતૃશ્રીની છળી ગીની ઉપર મહારાણી વિકટોરીઆ II ડાપ જોઇ ડોસીએ વિચાર્યું, કે આ જરૂર મહારાજા એડવર્ડ હોવા જોઇએ

પ્રશ્ન રાજાએ ડોસીને ગાડીમા કેમ ખસાડી ?

” તેમણે ડોસી પાસેથી શાક શા માટે ખરીદ્યું ?

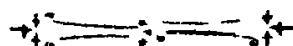

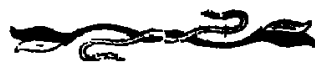
પાંડે રૂઢિ. તરુ + રાઢિ. દયા.

આપણા દેશના પૂર્વ લગ્ન નમના એક રજા થઈ ગયા. એક વખત તે નદીએ નાકુવા ગયા હતા, એવામા ત્યાં એક તરમી હગમી પાણી પીવા આવી તેણે થોડુંક પાણી પીધુ એટલામા મિહની મોટી નર્જના થઈ એ માલગી હગમી ચમકા ને પી. પછી ત્યાં તે ગર્ભવાળી હોવાથી નામતા નામતા તેને જાણ્યું નામતું એ વેદનાથી હગમી મના પામી, અને જાણ્યું નામતું જાણ્યું તેને જોઈ રાજા ॥ મ ના દયા આવી તે પેલા બચ્ચાને તરત ઉચકી કીધુ ને પોતાની નાથે લઈ લઈ ગયા રાજા એ બચ્ચા ઉપર થોડા પ્રેમ રાખતા તેમણે તેને ઉછેરીને મોટું કીધુ ને ફીકગની પેઠે મગતા ચુધી પાડ્યું

પ્રશ્ન રાજાએ બચ્ચાને કેમ ચકી કીધુ ?

” તે લઈ જઈ તેમણે તેને શુ કર્યું ?

ભાઈભાંડુ પર પ્રેમ.

ભાઈ ભાંડુ ઉપર સદા, રાખો હેત અપાર;
સપ વધે તેથી વળી. સુખ થાયે નિરધાર.

પાઠ ૩૦. બે પક્ષીઓની વાત.

સપાતિક અને જટાયુ નામના બે ગીધ પક્ષીઓ હતા એક વખત એ બંને આકાશમાં ઉડવા લાગ્યાં. ઉડતાં ઉડતાં તેઓ ઘણે ઉંચે ચઢ્યાં. બપોર થયાં એટલે તેમને સખત તાપ લાગવા માડ્યો. ગરમીને લીધે તેમના મોં સુકાઈ ગયાં ને પાખો બળવા લાગી. જટાયુ ઘણો ગભરાઈ ગયો. એ જોઈ તેના મોટા ભાઈ સપાતિકે પોતાની પાંખો પહોળી કરી તેના પર છાયા કરી. જટાયુને તેથી શાન્તિ વળી, પણ સપાતિકની પાખો બળી ગઈ પાખો વિના તેનાથી ઊડી શકાયું નહિ, એટલે બેભાન થઈ તે જમીન પર પડ્યો. તેનું દુખ જોઈ જટાયુને ઘણું લાગી આવ્યું. તેણે વિચાર્યું કે મને સુખ આપવા જતાં ભાઈ દુખી થયો. માટે મારે તેની સારવાર કરવી જોઈએ. આમ વિચારી તે સપાટા બંધ નીચે ઉતર્યો.

પ્રશ્ન સપાતિકની પાંખો શાથી બળી ગઈ ?

„ જટાયુને શો વિચાર થયો ?

ક તે નીચે કેમ ઉતર્યો ?

પાઠ ૩૧. ભાઈઓ પર હેત.

યુધિષ્ઠિર, ભીમ, અર્જુન, સહદેવ, અને નકુળ; એ પાંચ ભાઈઓ હતા. તે પાડવ કહેવાતા હતા. એક વખત તેમના પીતરાઈ ભાઈ દુર્યોધને તેમને એક ઘરમાં પૂરી પછી એ ઘર સળગાવી મૂક્યું. ભીમે તરત પોતાના ભાઈઓને ખાંધે બેસાડી લીધા, ને એક રસ્તે ચાલે બહાર નીકળી તે દોડતો ચાલ્યો. દોડવાથી તેના પગ બરાઈ ગયા, છતાં વચ્ચે અટક્યા વગર તે તેમને ઘણે દૂર લઈ ગયો. પછી તેણે તેમને એક ઝાડ નીચે ઉતાર્યા અને નિરાંતે બેઠવા દીધા. પોતે તેમની ચોક્કી કરવા જાગતો બેસી રહ્યો.

પ્રશ્ન ભીમે સળગતા ઘરમાંથી પોતાના ભાઈઓને શી રીતે બચાવ્યા ?

” ઝાડ નીચે તે જાગતો કેમ બેસી રહ્યો ?

પાઠ ૩૨. સલાટના છોકરાની વાત.

ક્રાન્સના કોઈ ગામડામાં એક ગરીબ સલાટ તેના એ દીકરા સાથે રહેતો હતો. એક વખત તેને સખત તાવ

આવ્યો તેથી તે મરણ પામ્યો. તેના મરણથી તેના બે દીકરા તેમની મા પાસે પારિસ જવા તૈયાર થયા તે વખતે તેમની પાસે માત્ર આઠ રૂપિયા હતા એટલા રૂપિયાથી બને જણનું ગાડી ભાડુ પુરૂ થાય તેમ ન હતું તેથી મોટા ભાઈએ નાના ભાઈને એક ભાડાના ગાડામા બેસાડ્યો ને પોતે પાછળ ચાલવા લાગ્યો મોટો છોકરો ખાર વરસનો ને નાનો નવ વરસનો હતો. નાના ભાઈને ગાડામા ટાઢ ન લાગે માટે મોટા ભાઈએ તેને પોતાનો ગરમ કોટ પહેરાવ્યો. રસ્તામા ચાલતા તે જરા પાછળ પડી જતો કે તરત પાછો દોડીને ગાડા સાથે થઈ જતો, ને ભાઈની સલાહ લેતો કેટલેક દૂર ગયા પછી તે બિચારો થાકી ગયો છતાં પણ દોડતો ને હાકતો તે ગાડા સાથેજ ચાલતો હતો તેને જોઈને ગાડામા બેઠેલા માણસોને દયા આવી. તેમણે ભાડુ ભરી તેને ગાડામા બેસાડી લીધો પારિસ પહોંચ્યા પછી પોતાની મા તથા નાના ભાઈના ગુજરાન માટે તેણે આટલી નાની ઉંમરે સલાટનું કામ કરવા માંડ્યું આ છોકરો તે પ્રસિદ્ધ ફ્રેંચ કવિ માઈકલ ઇન

પ્ર૦ મોટો છોકરો તેના ભાઈને પારિસ શી રીતે લઈ ગયો ?

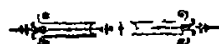
„ ભાઈને માટે તેણે શુ શું હુબ વેઠ્યું ?

„ તેણે સલાટનો ધંધો કેમ કરવા માંડ્યો ?

પાઠ ૩૩. બે ભાઈઓની વાત.

યુરોપમાં એક પહાડી દેગ છે શિયાળામાં ઘણી ટાઢ પડે છે એક દિવસ બે નાના છોકરા એક ગામડાની ભાગોળે રમતા હતા રમતા રમતા તે એક જંગલમાં જઈ ચઢ્યા માત્ર પડી એટલે તે બંને ઘર તરફ પાછા વળ્યા, પણ તે વખતે અઘારૂં થઈ ગયું હતું તેથી તેમને રસ્તો જડ્યો નહિ મોટો છોકરો નવ વરસનો હતો ને તેનો નાનો ભાઈ ૬ વરસનો હતો ઘણી ટાઢને લીધે નાનો ભાઈ થરથર પુજતો હતા મોટા ભાઈએ તરત તેને પોતાનો ગરમ કોટ ઓઢવા આપ્યો પછી તે તેનો હાથ ઝાલી એક યુક્તમાં લઈ ગયો ત્યાં યુક્ત પાઢડા પડ્યા હતા તે ભેગા કરી તે પગ તેને સુવડવ્યો આમ કર્યા છતાં તેને હુક ન વળી આખરે મોટો ભાઈ તેના ઉપર આડો પડ્યો એથી નાના ભાઈને કંઈક હુક વળી ને તે ઊઘી ગયો નવાર થયા પછી બંને ઘેર આસ્થા ગયા

પ્ર૦ મોટા છોકરાએ નાના છોકરાની ટાઢ શી રીતે મટાડી

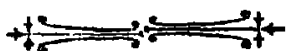
સંપ.

બહુ જન મળીને જે કરે, તે એકે ન કરાય;
સાવરણી ઘર મજા કરે, સળી એકે શુ થાય ?

દક્ષિણરામ

પાઠ ૩૪. સિંહ અને ચાર બળદ.

એક વગડામા ચાર મોટા બળદ એકબીજા સાથે હુળીમળીને રહેતા હતા તે હંમેશા સાથે ફરતા ને ચારે ચરવા પણ સાથે જતા વગડાનુ લીલુ ધામ ચરીને તે બધા ખૂબ તાબા થયા હતા એક સિંહે એક વખત તેમને મારી ખાવાનો વિચાર કીધો એ સિંહ એકેક બળદને મારી નાખે એટલો જોરાવર હતો, પણ ચારેને સાથે મારવા જેટલી શક્તિ તેનામા ન હતી રાત દિવસ તે બળદની પાછળ ફરતો, પણ લાગ મળે નહિ ને તેની દાઢ ગળી થાય નહિ પછી એણે વિચાર કર્યો, કે જ્યાં સુધી આ બળદોનો ચપ તૂટશે નહિ ત્યાં સુધી માફ કર્મ વળવાનુ નથી પછી તેણે પેલા બળદોને આડુ અવળુ સમજાવી લડાવી માર્યાં લડીને તે ચારે છુટા પડ્યા એટલે સિંહે તે બધાને એક પછી એક મારી ખાધા.

પ્રશ્ન. સિંહ પ્રથમ તે બળદોને કેમ મારી શક્યો નહિ ?

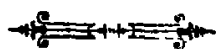
” બળદોનુ મોત શાથી થયું ?

પાઠ ૩૫. પંખીઓની સભા

એક દીટોડાનું જોડું હતું તે દરીઆકિનારે રહેતું હતું એક વખત પાણીની ઊંચાઈ તેમના ઘડા દરીઆમાં તણાઈ ગયા દરીઆ પાસેથી એ ઘડા પાછા લેવાને દીટોડા એ બધા પંખીને લેગા કર્યા.

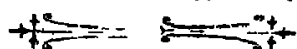
સભા ભરાઈ એટલે ગરુડને તેનું પ્રમુખપદ આપ્યું પ્રમુખ ખુરશી ઉપર બેઠા એટલે પેલા દીટોડાએ સભા ભરવાનું કારણ કહી મળ્યાં. તે ઉપરથી મલાએ ઠરાવ કર્યો, કે દીટોડાના ઘડા પાછા ન આવે તો પછી આપણે બધાએ લેગા થઈ તેને પુરી નાખવો. ઉપર પ્રમાણેનો ઠરાવ લખી તેમાં ગરુડની મહી કરાવી તે દરીઆ ઉપર મોકલી દીધો. ઠરાવ વાંચી તે ખડખડ હસ્યો તેણે વિચાર કર્યો, કે આ બધા પંખીઓ મને શું કરવાના હતા. ઠરાવમાં લખેલી મુદત પુરી થઈ એટલે બધા પંખી લેગા થયા તેમણે દરીઆ પુરવા માડ્યો બધા પંખી ચાલતા પાણી લઈ બહાર જઈ કાલવી નાખે ને ત્યાંથી કાકરા લાવી દરીઆમાં નાખે આમ કરવાથી ધીમે ધીમે તે પુરવા માડ્યો, તેથી તે ગભરાયો તે પંખીઓ પાસે આવી હાથ જોડી બોલ્યો, ભાઈઓ, તમે હવે મારા પર મહેરબાની કરો હું તમારા ઘડા બહાર

કાઠી આપુ છુ આમ કહી તેણે ઇંડા બહાર કાઢી આપ્યા
એટલે બધા પળી વેરાઈ ગયા.

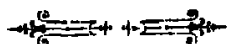
પ્રશ્ન ઇંડા પાછા લેવા માટે ટીટોડાએ શુ કયું ?

„ ફરીઆએ તેને ઇંડા કેમ કાઢી આપ્યા ?

પઠ ૩૬. સુંદર અને ઉપસુંદની વાત.

દૈત્યરાજ હિરણ્યકશિપુના વગમા સુદ અને ઉપસુદ નામના બે દૈત્ય ભાઈઓ હતા એ બંને બહુ પરાક્રમી અને નિર્દય હતા તેઓ સાથે રમતા, અને જમતાને કામ કરવા અને લડવા પણ સાથે જતા એક વખત તેમને ભારે તપ કયું તેથી બ્રહ્મદેવે પ્રસન્ન થઈ તેમને વરદાન આપ્યું કે જ્યાં સુધી તમે સખીને રહેશો ત્યાં સુધી તમારૂં મોત થશે નહીં હવે તેઓ લોકો ઘણું દુઃખ દેવા લાગ્યા તેના જીલમથી પૃથ્વી થરથર કરવા લાગી ને દેવો પણ બીધા એ વાત ઇંદ્રે જાણી એટલે તેમ લડાવવાને તેણે તિલોતમા નામની એક અપ્સરાને તેમની પાસે મોકલી એ અપ્સરાને પરણવા માટે તે એક બીજા સાથે લડી પડ્યા એ તકનો લાભ લઈ ઇંદ્રે તે બંનેનો નાશ કર્યો

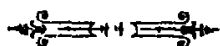
પ્ર० દૈત્ય ભાઈઓ કેવી રીતે રહેતા હતા ?

„ બ્રહ્મદેવે તેમને શુ વરદાન આપ્યું ?

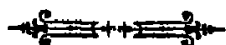
„ તેમનો નાશ શાથી થયો ?

પાઠ ૩૭. પૃથુરાજ અને જયચંદ

પૃથ્વીરાજ અને જયચંદ નામના બે મસિઆઈ ભાઈ હતા. પૃથ્વીરાજ દિલ્હીમાં અને જયચંદ કનોજમાં રાજ્ય કરતો હતો, બંને ભાઈ ઘણા બળવાન હતા, પણ તે એક બીજા સાથે હંમેશા લડયા કરતા હતા તેમના વખતમાં મુસલમાનો આપણા દેશ ઉપર ચડાઈઓ કરવા લાગ્યા. જ્યારે તેમને દિલ્હી પર ચડાઈ કરી ત્યારે જયચંદે પૃથ્વીરાજને બીલકુલ મદદ કરી નહિ પૃથ્વીરાજ એકલો મુસલમાનો સાથે લડતા હાર્યો ને મરણ્યો એ જોઈ જયચંદ ઘણો ખુશ થયો બીજો વરસે મુસલમાનોએ તેના ઉપર સવારી કરી લડાઈમાં તેને મદદ કરનાર કોઈ હતું નહિ તેથી પૃથ્વીરાજની પેઠે તે પણ મુસલમાનો સાથે લડતા માર્યો ગયો. જો એ બંને રાજાઓ મ પીને મુસલમાનો સાથે લડ્યા હોત તો તેમનો નાશ થાત નહિ ને લાખી મુદત સુધી સુખેથી રાજ કરી શકત

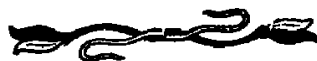
પ્રશ્ન. પૃથ્વીરાજનો અને જયચંદનો નાશ શાથી થયો ?
 ,, જો તેઓ સંપીને રહ્યા હોત તો શું થાત ?

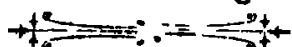
વફાદારી,

સાચો સેવક પ્રેમથી, કરે ધણીનાં કામ;
દુઃખમાં પણ સાથે રહે, હૈયે રાખી હામ.

પાઠ ૩૮, રાવણુ અને જટાયુનું યુદ્ધ.

રામ, લક્ષ્મણ, ને સીતા પચવટીમા ગહેતા હતા. એક વખત રામ અને લક્ષ્મણ શિકારે નીકળી પડ્યા હતા. જુ પડીમા સીતાજી એકલા બેઠા હતા તે બેઠા લકાનો રાજા રાવણુ તેમને પકડી જવા આવ્યો. સીતાજીને બળાત્કારે રથમા નાખી તે ચાલતો થયો તેના રથનો અવાજ સાલગી જટાયુ ચમકી ઉડ્યો એ ગમનો સેવક હતો રથમા સીતાજીને રડતા બેઠા તેણે રાવણુને કહ્યું તુ રાજા થઈને આ સ્ત્રીને ભેર બુલમથી ઉપાડી જાય છે એ ડીક કહેવાય નહિ બે કે તુ ઘણો ભેરાવર છે ને હુ ધરડો છુ, તોપણ હુ તને ઘડી વારમા મારી નાખીશ એ સાલગી રાવણુને ક્રોધ ચઢ્યો, તે બે વચ્ચે યુદ્ધ થયું રાવણુ બળ કરી જટાયુને ઘણા બાણ માર્યા, પણ તે બધા ચૂકાવી દઈ જટાયુ રાવણુની પીઠ પર ચઢી બેઠો ગ્રાચ ને પગથી તેણે રાવણુનું શરીર ઉઝરડી લોહી લોહાણુ કરી નાખ્યું તેથી રાવણુ તરવાર વટી જટાયુની પાખો તથા પગ કાપી નાખ્યા પછી તે સીતાજીને લઈ ચાલતો થયો. રામ લક્ષ્મણ સીતાજીને શોધતા શોધતા જટાયુ પડ્યો હતો ત્યાં આવ્યા તેમને બધી વાત કહ્યા પછી જટાયુ મરણુ પામ્યો.

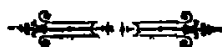

પ્રશ્ન—જટાયુ રાવણુ સાથે કેમ લડ્યો ?

પ્રત્—લડાઈમા જટાયુના કેવા હાલ થયા ?

પાઠ ૩૯ પાદશાહ અને સિપાઈ.

દિલ્હીની ગાંડી પર હુમાયુ કરીને એક પાદશાહ થઈ ગયો. શેરખા નામના પઠાણે એનું રાજ્ય જીતી લીધું એટલે એ દિલ્હી છોડીને સિધમા નાસી ગયો. ત્યાં પછી તે નિરાતે રહી શક્યો નહિ. શત્રુના માણસો તેને પકડવાને હુમ્મેશાં તેની પાછળ જમ્યા કરતા હતા. એક વખત પકડાઈ જવાની ખીકથી તે પોતાના ઘોડા પર બેસી મધરાતે નાઠો. તે વખતે તેની સાથે માત્ર બે ઘોડેસવાર હતા. રસ્તામાં તેના ઘોડો ઘણો થાકી ગયો ને આખરે મરણ પામ્યો. હુમાયુને માથે આવું સકટ આંવી પડેલું જોઈ તેના એક ઘોડેસવારે તરત પોતાનો ઘોડો તેને આપી દીધો ને પોતે પાછળ પગે હોડવા લાગ્યો. જો આ વખતે તે સિપાઈઓ હુમાયુને ઘોડો આપ્યો ન હોત તો તે જરૂર શત્રુઓના હાથમાં પકડાઈ જત.

પ્રશ્ન—હુમાયુને તેના સિપાઈઓ શી મદદ કરી ?

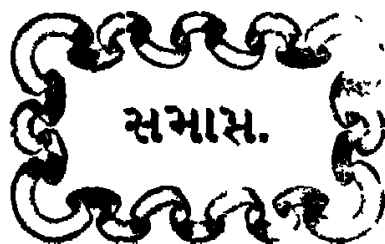
પ્રશ્ન—તેણે હુમાયુને ઘોડો ન આપ્યો હોત તો શું થાત ?

પાઠ ૪૦. મદારી અને વાંદરો.

સતારા જિલ્લામાં એક મદારી એક ગામથી બીજે ગામ જતો હતો. તેની પાસે એક બકરો ને ત્રણ વાદરા હતા. રસ્તામાં તેને કેટલાક લુટારા મળ્યા. તેમણે તેની પાસેથી બકરો ને વાંદરા લેઈ લીધા. તેમાંથી એક વાદરો નાસી ગયો ઉપર ચઢી ગયો. લુટારાઓએ મદારીને મારી નાખી એક જગાએ દાટ્યો. વાદરો ગાડ ઉપર બેઠો, બેઠો એ જગા ધ્યાનમાં રાખી. તેમના ગયા પછી તે ગાડ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો ને પાસેના ગામમાં ગયો. ત્યાંના પોલીસ પટેલને ઇશારતથી તે વગડામાં તેડી લાવ્યો. પછી મદારીને દાટેલી જગાએ જઈ તેણે લોંચ ખોતરવા માંડી પટેલને એથી વહેમ પડ્યો. તેણે જગા ખોદાવી બોલ્યું તો અદરથી મુડદું હાથ આવ્યું. પછી તપાસ થઈ તેમાં પેલા લુટારા પકડાયા ને તેમને ભારે સજા થઈ.

પ્રશ્ન-પટેલ પાસે જઈ વાદરો શું કર્યું ?

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૧. લુ.

તમારૂં તરફથી નીતિ વાચનમાળા નામની નાની ચોપડી મળી. તેમાંથી ખાર પંદર વાર્તાઓ વાંચી મગો. વાર્તાઓ સારી લખાઈ છે. બાળા સાદી અને છોકરાં સમજે એવી છે. ઘણી વાર્તાઓ એવી છે, કે છોકરાને વાચવી નથી સાબળવી મમે

૨૧. ૨૧. નદનાથ કેદારનાથ દિક્ષિત, ખી એ.

વિદ્યાધિકારી-વડોદરા રાજ્ય.

તમારૂં નીતિવાચનમાળા પુસ્તક ૧ લુ વાંચુ બાળા સાદી અને સરલ છે, તેમજ વાર્તાઓ ખાળકોને રસ પડે તેવી હોઈ પુસ્તક સર્વ રીતે ખાળકોને લાયક છે આવા ખાળસાહિત્યની ઘણી ખોટ હોવાથી મારી ખાતરી છે, કે આ પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે.

સ્વ૦ ડૉ. ડાકોરલાલ રણછોડલાલ પંડ્યા,
એમ એ ખી એસ સી, પી એચ ડી

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૨ લુ

૨૧ ડાકોરલાલ રણજીવ પડિત પ્રમિદ કરેલુ નીતિ વાચનમાળા પુસ્તક ખીનુ જોના જણાય છે, કે તેમા ખાળકોને બોધ આપેએવી મગલ વતાએનો મગલ મારો પ્રવામા આપો છે છપ પછુ ચોકખી છે નીતિ તથા મહુગુની ગ્રપ ખાળપણુથીજ કુમળા મગજ પર પડવાથી તેની અમર જવિત ગય ત દખી રહે છે અને તેને લીધે જીવન સન્માર્જે દોરાય છે આ લાભ લેનાર વ્યકિત પોતાનુ તથા સમાજનુ પછુ કલ્યાણ કરા નીવડે જ તેથી આવા પુસ્તકના ઉપયોગીયણા વિષે એ મત હોઈ શકેજ નહિ

૨૧ ડાકોરલાલ રણજીવની પ્રજ્ઞના દિતને માટે આ પોતાના પ્રયત્ન ચાલુ રાખે છે તેને માટે તેમને ધન્યવાદ થતે છે.

૨૧ ૨૧ છબનવાલ હરિલાલ પંડ્યા, ખી એ
માણુ ચીફ એજ્યુકેશનલ ઓફિસર-બુનાગલ સ્ટેટ

નીતિવાચનમાળાના બીજા પુસ્તકમાં ખરેખર કાલ્પ તથા સદાચ
 બનેલા સારા સુધાઈ કર્યો છે. વાર્તાઓ જ્યાં સારી રીતે લખાઈ છે.
 ત્યાં સદાચ ને સીધી છે, વાર્તાના વિષયો પણ અનુકૂળ અને ચોંટ છે.
 બાળકોને વાંચવાના પુસ્તકોમાં આ બીજા પુસ્તક એક સારા પુસ્તકનો
 ઉમેરો કરે છે, અને દરેક નિશાળ અને દરેક ઘર એકે નહીં તો રાખ-
 મેન એવો અને ખરેસો છે.

રા. રા. હિંમતલાલ મણિરાણ અંબારિયા
 એમ. એ. એલ. એલ. બી.

મુ. મુ. શાળાઓના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ-મુંબઈ.

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૩ છુ.

નીતિવાચનમાળાનું ત્રીજું પુસ્તક હવાવા પામ્યું તે જાણી
 રાજી થયો છું. એવા નાનાં બોધદાયક પુસ્તકોની બાળકો માટે બધી
 જરૂર છે વાર્તાદ્વારા ઉપદેશ મન પર ફહ સરકાર પાડે છે તમારી
 પુસ્તકમાળાને વાચકવર્ગ તરફથી આવકાર મળે છે તે જાણી આનંદ
 પામું છું રા. બા. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી. બી. એ.
 માજી પ્રિન્સિપલ પી. આર. ટ્રેનિંગ કોલેજ અમદાવાદ.

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૪ છુ.

પુસ્તકમાં બોધદાયક અને મનોરંજક વાર્તાઓના સારા સમૂહ
 છે દરેક પાઠને અતિ પ્રશ્નો મૂક્યા છે તે પદ્ધતિ બાળકોને ઉપયોગી
 થાય એવી છે. તેમજ પાઠને લગતા ઉપદેશને અનુકૂળ કાવ્યો પુ-
 સ્તકમાં ઉતાર્યા છે તે પણ વાચક લાયક છે.

ઓન૦ રા. બા. રમણલાઈ મહિપતરાય નીલકંઠ.

બી. એ. એલ. એલ. બી.

